

Översvämningar, katastroffond m.m.

Sammanfattning

Försvarsutskottet behandlar i detta betänkande bl.a. den del av regeringens skrivelse 2000/01:52 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred som handlar om översvämningar och dammbrott jämte motioner. Utskottet behandlar även motionsyrkanden som rör ersättningsfrågor i samband med inträffade naturkatastrofer. Ett flertal motioner föreslår inrättandet av en katastroffond.

Utskottet konstaterar att frågan om dammsäkerheten och det förebyggande arbetet för att bl.a. minska skadorna vid höga flöden har fått stor aktualitet med anledning av förra årets allvarliga och omfattande översvämningar i norra Svealand och södra Norrland samt västra Sverige. De av regeringen initierade åtgärderna på detta område ser utskottet som absolut nödvändiga. Utskottet inser att det påbörjade åtgärdsarbetet är omfattande och komplicerat och bedömer att detta arbete kommer att leda fram till att säkerheten i våra dammanläggningar ökar och konsekvenserna av översvämningar och höga flöden i våra vattendrag minskar.

När det gäller ersättningsfrågan i samband med naturkatastrofer e.d. anser utskottet att det inte finns tillräckliga skäl att nu initiera ytterligare åtgärder på området utan vill i första hand avvakta resultatet av det pågående översynsarbetet m.m. inom Regeringskansliet.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks av utskottet. Vänsterpartiet har lämnat ett särskilt yttrande som rör inrättandet av en katastroffond.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Utskottets överväganden	5
Översvämningar och dammbrott m.m.	5
Katastroffond m.m.....	11
Särskilt yttrande.....	14
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	15
Följdmotioner	15
Motioner från allmänna motionstiden.....	15

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Dammsäkerheten m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Fö9 yrkande 5, 2000/01:Fö403 yrkandena 5 och 7, 2000/01:Fö702 samt 2000/01:Fö713 i denna del.

2. Operativt räddningsarbete vid översvämningar

Riksdagen avslår motion 2000/01:Fö7 yrkande 2.

3. Regionala beredskapsdepåer vid översvämningar

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Fö713 i denna del och 2000/01:N327 yrkande 3.

4. Natur- och kulturvärden vid översvämningar

Riksdagen avslår motion 2000/01:Fö403 yrkande 1.

5. Katastroffond m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Fö403 yrkandena 2 och 6, 2000/01:Fö701, 2000/01:Fö708, 2000/01:Fö715, 2000/01:Fö716, 2000/01:Fö720 samt 2000/01:Fö723.

6. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2000/01:52 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred i berörda delar till handlingarna.

Stockholm den 24 april 2001

På försvarsutskottets vägnar

Henrik Landerholm

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Henrik Landerholm (m), Tone Tingsgård (s), Christer Skoog (s), Karin Wegestål (s), Stig Sandström (v), Åke Carnerö (kd), Olle Lindström (m), Ola Rask (s), Håkan Juholt (s), Berit Jóhannesson (v), Margareta Viklund (kd), Anna Lilliehöök (m), Erik Arthur Egervärn (c), Runar Patriksson (fp), Björn Leivik (m) och Berndt Sköldestig (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet behandlar i detta betänkande den del av regeringens skrivelse 2000/01:52 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred som handlar om översvämningar och dammbrott jämte följdmotionerna 2000/01:Fö7 (fp) yrkande 2 och 2000/01:Fö9 (kd) yrkande 5 till skrivelsen. Utskottet behandlar även motioner som väckts under den allmänna motionstiden och som rör översvämningar, katastroffond m.m.

I ärendet har utskottet informerats av bl.a. statssekreterare Lars Rekke, Näringsdepartementet, generaldirektör Christina Salomonsson, Statens räddningsverk och verkställande direktören Gunnar Holmgren, Försäkringsförbundet.

I samband med översvämningarna hösten 2000 redovisade representanter för Försvarsdepartementet, Länsstyrelsen i Värmland respektive i Västra Götaland sina erfarenheter från översvämningarna i de drabbade länen.

Utskottets överväganden

Översvämningar och dammbrott m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker yrkandena i motionerna.

Skrivelsen

Av regeringens skrivelse 2000/01:52 Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred framgår att det enligt myndigheternas bedömningar finns ca 10 000 dammar av varierande storlek och ålder i Sverige. Av dessa är ca 140 stycken s.k. höga dammar med en höjd överstigande 15 meter. Dessa är huvudsakligen kraftverks- och regleringsdammar. Det finns dessutom ett stort antal små och äldre dammar. Svåra översvämningar och höga flöden har genom åren drabbat områden längs flera älvsystem och andra vattendrag i landet. Vattenkraftsutbyggnad i en älv medför i regel att flöden dämpas men den utgör ingen garanti mot höga flöden och översvämningar. Dammbrotten har hittills varit få. Målet är att dammhaverier och därmed sammanhängande översvämningar som orsakar personskador eller mer omfattande egendoms-skador inte skall inträffa.

Den viktigaste regleringen för den förebyggande säkerheten i dammanläggningar finns i miljöbalken. I samband med tillståndsprovning enligt balken meddelas de bestämmelser som behövs beträffande bl.a. dammsäkerheten. Det gäller exempelvis dammens konstruktion och hållfasthet. Dammägaren har det formella och praktiska ansvaret för dammens drift, underhåll och tillförlitlighet. Den som är skyldig att underhålla en dammanläggning, dvs. dammägaren, är ansvarig för skador som orsakas vid ett dammhaveri. Uppförande av en damm liksom ändring och lagning av en damm är tillståndspliktig vattenverksamhet. En ansökan om tillstånd prövas av miljödomstolen.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över dammanläggningar och vattenföretag. Enligt förordningen (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion skall länsstyrelsen främja länets utveckling och noga följa länets tillstånd samt underrätta regeringen om vad som är särskilt viktigt för regeringen att få veta om länet och händelser som inträffat där. Räddningsinsatser i samband med dammolyckor och höga flöden omfattas av räddningstjänstlagen (1986:1102). Den kommunala räddningstjänsten ansvarar för att räddningsinsatser förbereds för att begränsa konsekvenserna av dammbrott. Vid omfattande insatser kan länsstyrelsen svara för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna.

Affärsverket svenska kraftnät har enligt sin instruktion (1991:2013) till uppgift att bl.a. följa utvecklingen vad avser dammsäkerheten i landet och att verka för att höga flöden som kan orsaka skador begränsas vid driften av

dammar. Vid Svenska kraftnät finns ett dammsäkerhetsråd, som skall biträda i arbetet med dammsäkerhetsfrågor.

Konsekvenserna av senare års höga sommar- och höstflöden visar att det finns behov av ökade insatser från samhällets sida för att förebygga skador av höga flöden. I första hand bör staten fortsätta och intensifiera sina insatser för en övergripande kunskaps- och nätverksuppbyggnad som är en viktig förutsättning för en positiv utveckling av samhällets beredskap. Exempel på sådana insatser kan vara vidareutveckling av älvgrupperna under länsstyrelsernas ledning, stöd till utveckling av älvsimulatorer för de stora älvarna, fullföljande av den översiktliga översvämningsskarteringen, utvecklingen av SMHI:s prognos- och varningsverksamhet samt stöd till forskning. Det krävs också insatser på lokal nivå. Det kan vara fråga om konkreta åtgärder, såsom utförande av invallningar, rensningar, förstärkningar av gamla dammar, ändrade vattenhushållningsbestämmelser i befintliga regleringsmagasin, anläggande av nya regleringsmagasin och inrättande av evakueringspumpar. Det finns också behov av planering och utredningar, särskilt fullföljande på kommunal nivå av den översiktliga översvämningsskarteringen.

Frågor om tillstånd för att bygga i vatten och annan vattenreglering prövas av miljödomstolarna. Den prövning domstolarna skall göra innebär en avvägning mellan många olika faktorer, bl.a. risken för översvämningar. Med anledning av översvämningarna sommaren 2000 i södra Norrland har regeringen den 26 oktober 2000 beslutat om uppdrag till Boverket och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). Boverket skall i samarbete med Statens räddningsverk och SMHI undersöka i vilken omfattning risken för översvämningar behandlas i kommunernas översiktsplaner och om det planeringsunderlag kommunerna har tillgång till är tillräckligt för att risken skall kunna redovisas i översiktsplanen och beaktas vid efterföljande beslut om användningen av mark- och vattenområden. Boverket skall vidare i samarbete med berörda länsstyrelser och kommuner undersöka i vilken omfattning byggnader med bygglov som är yngre än tio år skadats av översvämningarna i södra Norrland sommaren 2000. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 2001.

SMHI skall också göra en sammanställning av erfarenheterna av sommarens kraftiga regn och översvämningar och göra en bedömning av träffsäkerheten och kvaliteten på prognoser och varningar under den berörda perioden. SMHI skall också redovisa hur informationen spridits till dem som berörts. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 2000.

Med anledning av översvämningarna under sommaren och hösten 2000 har även frågan om vattendomarna och deras betydelse för de höga vattenflödena diskuterats liksom frågan om möjligheter att inom ramen för befintlig lagstiftning ompröva domarna. Inom Miljödepartementet övervägs därför för närvarande tilläggsdirektiv till Miljöbalkskommittén (M 1999:03) med inriktning på att kommittén på grundval av relevanta vattendomar skall utreda behovet av ändringar i miljöbalken.

Vad beträffar dammolyckan vid gruvan i Aitik utreds den för närvarande av Länsstyrelsen i Norrbottens län. När utredningen är klar får ställning tas till om ytterligare åtgärder behöver vidtas från regeringens sida.

Flera slags åtgärder vidtas kontinuerligt i syfte att minska riskerna för dammbrott och översvämningar. Ägarna till dammar eller översvämningshotade markområden skall identifiera och värdera riskerna samt vidta åtgärder som eliminerar eller begränsar dessa. Samhället kontrollerar genom myndigheterna att riskägare fullgör sina skyldigheter.

Det pågår sedan mitten av 1980-talet ett långsiktigt arbete inom kraftindustrin med syfte att förbättra dammsäkerheten med hänsyn till risken för höga flöden. Kraftindustrin har gemensamt tagit fram riktlinjer för dammsäkerhet, RIDAS, i vilka bl.a. ingår anvisningar för beredskap att kunna hantera situationer som skulle kunna leda till dammbrott med risk för allvarliga skador på människor, egendom och miljö.

Motioner

I flera motioner berörs *dammsäkerheten* och det *förebyggande arbetet* för att bl.a. minska skadorna i samband översvämningar.

I *flerpartimotion Fö403 (c, s)* av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask pekar motionärerna bl.a. på dammolyckan vid gruvan i Aitik och menar att sannolikheten för ett dammbrott i Sverige har ökat. Om ett sådant dammbrott skulle inträffa får det katastrofala konsekvenser för människor, miljö och bebyggelse. Svensk älvsäkerhet blev föremål för översyn år 1995 och bör därför ånyo ses över (*yrkande 7*). I *motion Fö702 (kd)* av Amanda Agestav anförts bl.a. att det ymniga regnandet har skapat problem för kraftverk och dammägare som tvingats att hantera höga vattennivåer, framför allt kraftverksdammar. Med dagens system för dammsäkerheten får ägarna ta på sig ansvaret för att säkerheten i dammarna är betryggande även under de till synes nya förutsättningarna som råder. Motionären framhåller att varje säkerhetskalkyl måste konkurrera med en kommersiell bedömning och menar bl.a. att denna ordning inte kan vara rimlig. Det är därför av stor vikt att frågan genomlysas och utreds för att man så snart som möjligt skall kunna komma till rätta med problemen.

I *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anser Kristdemokraterna, speciellt med tanke på de svåra vattenöversvämningarna som drabbade vårt land under år 2000, att beredskapen för sådana översvämningar måste öka. Särskilt utsatta områden behöver kartläggas för att katastrofsituationer skall kunna förebyggas och undvikas (*yrkande 5*). I *flerpartimotion Fö403 (c, s)* av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask framhålls bl.a. att översvämningsskarteringen är en viktig åtgärd för att finna instrument som kan bidra till att översvämningsskador kan förebyggas. Ett annat viktigt led i det förebyggande arbetet är att öka kunskaperna om orsakerna till översvämningar. Det är därför angeläget att forskning kring översvämningssaker initieras (*yrkande 5*). I *motion Fö713 (s)* av Per-Olof Svensson framhålls att kommunerna saknar en samlad prognosbild för att kunna vidta lokala åtgärder som förebygger

skador. SMHI, Lantmäteriet, Statens räddningsverk, Statens geologiska undersökning m.fl. borde kunna samordna och utveckla instrument för kommunerna. Detta arbete bör samordnas med de redan gjorda översiktliga översvämningskarteringarna (*i denna del*).

I *motion Fö7 (fp)* av Runar Patriksson och Eva Flyborg sägs att en viktig fråga som behöver utredas är hur *operativt räddningsarbete* skall ske över länsgränserna när omfattande översvämningar uppstår. Det är i dag oklart hur detta skall ske. Regeringen bör därför möjliggöra för mer gränsöverskridande övningar/samarbete länen emellan för att gemensamt och mer effektivt kunna förebygga och hantera översvämningskatastrofer (*yrkande 2*).

I två motioner framhålls betydelsen av *regionala beredskapsdepåer* i samband med översvämningar. I *motion Fö713 (s)* av Per-Olof Svensson föreslås att staten bör ansvara för att inrätta och utrusta ett antal regionala översvämningsförråd i landet. Översvämningsförråden bör placeras strategiskt på platser där översvämningar inträffar regelbundet (*i denna del*). I *motion N327 (c)* av Sven Bergström m.fl. framhålls att det i dag på marknaden finns ny svensk teknik som möjliggör mycket snabbare, billigare och enklare insatser mot hotande översvämningar jämfört med de traditionella sandsäckarna. Denna moderna utrustning borde kunna lagras på strategiska ställen längs de älvdalar och andra vattendrag som kan komma att drabbas i framtiden (*yrkande 3*).

I *flerpartimotion Fö403 (c, s)* av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask framhålls att många *natur- och kulturvärden* hotades och en del skadades till och med som en följd av översvämningarna i Norrland och Dalarna sommaren 2000. Exempelvis fick Sveriges längsta träbro, Vikbron, i Medelpad omfattande skador. Bron anses av experter vara en bro av mycket stort nationellt värde. En inventering av skadade objekt eller objekt av natur- och kulturvärde i farozonen för översvämningar bör därför genomföras (*yrkande 1*).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har behandlat frågan om dammsäkerhet m.m. vid två tidigare tillfällen, senast i mars 1999 (bet. 1998/99:FöU3). Utskottet vill med anledning av denna fråga anföra följande.

Den viktigaste regleringen för den förebyggande *säkerheten i dammläggningar* finns i miljöbalken. Frågor om tillstånd för att bygga i vatten och annan vattenreglering prövas av miljödomstolarna. I samband med tillståndsprövning enligt balken meddelas de bestämmelser som behövs beträffande bl.a. dammsäkerheten. Det gäller exempelvis dammens konstruktion och hållfasthet. Dammägaren har det formella och praktiska ansvaret för dammens drift, underhåll och tillförlitlighet. Den prövning domstolarna skall göra innebär en avvägning mellan många olika faktorer, bl.a. risken för översvämningar.

Med anledning av översvämningarna sommaren 2000 i södra Norrland har regeringen den 26 oktober 2000 bl.a. beslutat om uppdrag till Boverket och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). Boverket skall i

samarbete med Statens räddningsverk och SMHI undersöka i vilken omfattning risken för översvämningar behandlas i kommunernas översiktsplaner och om det planeringsunderlag kommunerna har tillgång till är tillräckligt för att risken skall kunna redovisas i översiktsplanen och beaktas vid efterföljande beslut om användningen av mark- och vattenområden.

Vad beträffar dammolyckan vid gruvan i Aitik framgår det av regeringens skrivelse att den för närvarande utreds av Länsstyrelsen i Norrbottens län. När utredningen är klar får ställning tas till om ytterligare åtgärder behöver vidtas från regeringens sida.

I föredragningar inför utskottet den 23 november 2000 har representanter för Försvarsdepartementet, Länsstyrelsen i Värmlands län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län redovisat sina erfarenheter från översvämningarna i de drabbade länen. Vid föredragningarna framkom bl.a. att erfarenheterna visar att kraftbolagen är obenägna att frångå vattendomar utan att direkt bli beordrade av en räddningsledare i enlighet med räddningstjänstlagens bestämmelser. Miljöbalkens vattenregleringsbestämmelser och räddningstjänstlagens tvingande bestämmelser i en nödsituation klarar inte ut förhållandena innan en nödsituation uppstår eller är nära förestående. Det bedömdes som angeläget att detta blir föremål för översyn.

I en föredragning inför utskottet den 27 mars 2001 av verkställande direktören för Försäkringsförbundet betonades bl.a. betydelsen av förebyggande åtgärder för att bl.a. minska skadorna i samband med översvämningar samt behovet av en översyn av gällande vattendomar.

Av regeringens skrivelse framgår att med anledning av översvämningarna under sommaren och hösten 2000 har även frågan om vattendomarna och deras betydelse för höga vattenflöden diskuterats liksom frågan om möjligheter att inom ramen för befintlig lagstiftning ompröva domarna.

Utskottet har i denna fråga erfarit att regeringen den 29 mars 2001 i tilläggsdirektiv (dir. 2001:25) till Miljöbalkskommittén (dir. 1999:109) beslutat om att ge kommittén i uppdrag att gå igenom sådana vattendomar som kan ha betydelse för riskerna för översvämningar. Syftet med genomgången skall vara att ta fram relevant underlag för en analys av miljöbalkens bestämmelser om omprövning av gällande tillstånd och villkor för vattenanläggningar och vattenreglering. Kommittén skall bedöma om förutsättningarna för omprövning är tillräckliga för att förbättra möjligheterna att förebygga och begränsa riskerna för översvämningar. Kommittén skall också bedöma om de processuella reglerna är ändamålsenliga. Vidare skall kommittén analysera om ersättningsreglerna och bestämmelserna om rättegångskostnader lägger hinder i vägen för angelägna omprövningar som syftar till att förbättra t.ex. dammsäkerhet och minska riskerna för och skadeverkningarna av översvämningar. Om kommittén vid sin analys kommer fram till att det finns behov av lagstiftning, skall kommittén föreslå sådan.

Kommittén har också i tilläggsdirektivet bl.a. fått i uppdrag att lämna förslag till hur det s.k. ramdirektivet för vatten som antagits av Europaparlamentet och rådet (2000/60/EG) skall genomföras i svensk lagstiftning.

I en föredragning inför utskottet den 3 april 2001 har också statssekreterare Lars Rekke, Näringsdepartementet, redovisat de ovan angivna åtgärderna som regeringen nu initierat med anledning av bl.a. sommarens och höstens översvämningar år 2000.

Utskottet kan konstatera att frågan om dammsäkerheten och det förebyggande arbetet för att bl.a. minska skadorna vid höga flöden har fått stor aktualitet med anledning av förra årets allvarliga och omfattande översvämningar i norra Svealand och södra Norrland samt västra Sverige.

Miljöminister Kjell Larsson, som själv besökte de drabbade områdena i södra Norrland, anförde bl.a. i svar på en skriftlig fråga av Patrik Norinder (m) i augusti 2000 att förödelsen av den art som har drabbat privat och offentlig egendom de senaste veckorna är vi i Sverige relativt förskonade ifrån. Höga vattenflöden är periodiskt förekommande och vissa forskningsrön tyder på att de på grund av förändringar i klimatet kan bli mer frekventa i framtiden. Miljöministern framhöll att det därför är viktigt att försöka minska konsekvenserna av dessa vattenflöden så att förödelsen inte blir så stor som den nu blivit i södra Norrland.

Utskottet instämmer i detta och ser de nu av regeringen initierade åtgärderna, som utskottet ovan redogjort för, som absolut nödvändiga. Utskottet inser att det påbörjade åtgärdsarbetet är omfattande och komplicerat. Enligt vad utskottet kan bedöma torde detta arbete leda fram till att säkerheten i våra dammanläggningar ökar och konsekvenserna av översvämningar och höga flöden i våra vattendrag minskar, allt i enlighet med yrkandena i motionerna. Något särskilt uttalande utöver vad utskottet nu anfört anses inte påkallat. *Motionerna Fö9 (kd) yrkande 5, Fö403 (c, s) yrkandena 5 och 7, Fö702 (kd) samt Fö713 (s) i denna del* avstyrks därför av utskottet.

Med anledning av frågan om det *operativa räddningsarbetet* vill utskottet anföra följande. I samband med översvämningar är kommuner och statliga myndigheter, som svarar för räddningstjänst enligt räddningstjänstlagen (1986:1102), skyldiga att samarbeta med varandra. När det fordras omfattande insatser i kommunal räddningstjänst skall länsstyrelsen överta ansvaret för räddningstjänsten i den eller de kommuner som berörs av insatserna. Ytterst kan regeringen utse en statlig myndighet att ta över ansvaret för räddningstjänsten i flera län. Det hålls numera också regionala räddningstjänstövningar inom flera län samtidigt, något som kan ha bidragit till att underlätta insatserna i samband med förra årets översvämningar. Översynen av räddningstjänstlagstiftningen (dir. 1999:94) kommer också in på frågor av det slag som tas upp i motionen. Exempel på områden som skall utredas är bl.a. ledningen vid stora olyckshändelser.

Som utskottet ser det ligger detta i linje med vad som efterfrågas i motionen. Utskottet anser att ett ställningstagande bör anstå till dess pågående utredningsarbete är avslutat och regeringen lämnat förslag i frågan. *Motion Fö7 (fp) yrkande 2* avstyrks därför av utskottet.

Vad gäller frågan om *regionala beredskapsdepåer* har regeringen i regleringsbrev för år 2001 uppdragit åt Statens räddningsverk att bygga upp och

underhålla resursdepåer med materiel för att kunna bekämpa skogsbränder och avhjälpa översvämningar. Uppdraget till Räddningsverket torde till huvudsaklig del motsvara vad som yrkas i motionerna. *Motionerna Fö713 (s) i denna del* och *N327 yrkande 3* avstyrks därför av utskottet.

I motion Fö403 (c, s) pekar motionärerna på att många *natur- och kulturvärden* hotades och en del till och med skadades till följd av översvämningarna. Utskottet vill med anledning av detta anföra att länsstyrelsen ansvarar för frågor rörande bl.a. kulturmiljö, naturvård och miljöskydd i länet. I dessa uppgifter ingår bl.a. att bevara och vårda vårt kulturarv, liksom att vårda naturen och skydda miljön. Utskottet kan inse värdet av det som motionärerna tar upp i sin motion och bedömer att dessa frågor torde ligga inom länsstyrelsernas ansvarsområde.

Utskottet utgår således ifrån att det i länsstyrelsens uppgifter ingår att göra en inventering av skadade objekt eller objekt av natur- och kulturvärde i enlighet med vad som efterfrågas i motion Fö403 (c, s). Något uttalande från riksdagen är, som utskottet ser det, inte påkallat. *Flerpartimotion Fö403 (c, s)* avstyrks därför av utskottet (*yrkande 1*).

Katastroffond m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker yrkandena i motionerna.

Motioner

I sex motioner – *flerpartimotion Fö403 (c, s) yrkande 6* av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask, *motionerna Fö701 (c)* av Birgitta Sellén och Sven Bergström, *Fö708 (v)* av Stig Sandström m.fl., *Fö715 (m)* av Per-Richard Molén, *Fö716 (v)* av Gunilla Wahlén samt *Fö720 (s)* av Lars U Granberg m.fl. – tas frågan upp om inrättandet av en nationell katastroffond. I motionerna pekas bl.a. på att ersättningsfrågan i samband med inträffade naturkatastrofer har aktualiserats under sommaren 2000 efter översvämningarna i södra Norrland, med åtföljande skador på byggnader, vägar, broar m.m. I motionerna framhålls hur enskilda människor, kommuner, företag m.fl. har drabbats av orimliga kostnader till följd av materiella skador. Eftersom det är svårt att med försäkringsskydd täcka förlusterna till rimliga kostnader borde därför en nationell fond upprättas.

I motion Fö708 (v) föreslås att fondens medel även skall kunna användas i förebyggande syfte. Fonduppbyggnaden kan ske över en längre tidsperiod med medel från bl.a. det militära materielkontot, försäkringsbolagen eller via skattemedel.

I ett par motioner pekas också på hur man i andra länder löst ersättningsfrågan vid naturkatastrofer. Så t.ex. finns i Norge särskilda lagar som reglerar ersättningsvillkoren vid en naturkatastrof.

I motionerna Fö723 (s) och Fö403 (c, s) tas frågor upp som anknyter till yrkandena i motionerna om inrättandet av en katastroffond.

I *motion Fö723 (s)* av Ann-Kristine Johansson och Jarl Lander föreslås bildandet av en översvämningsskadeersättningsfond för skador i samband med översvämningar i reglerade vattendrag. Som ett förslag föreslås fonden byggas upp genom avsättningar av vattenkraftsindustrins vinster. Fonden föreslås också förvaltas av kraftindustrin.

I *flerpartimotion Fö403 (c, s)* av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask ger motionärerna olika exempel på hur orimligt och godtyckligt ersättningsfrågan kan bli hanterad vid en översvämningsskadekatastrof. Enskilda och kommuner tvingas i efterhand processa för att få ekonomisk ersättning. Ersättningsfrågans reglering måste uppmärksammas och bli föremål för översyn (*yrkande 2*).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid två tidigare tillfällen behandlat frågan om en *nationell katastroffond* (bet. 1997/98:FöU5 och bet. 1999/2000:FöU5). Utskottet har i denna fråga bl.a. anfört att regeringen år 1999 beslutat om direktiv för en översyn av räddningstjänstlagen m.m. (dir. 1999:94) samt att det inom Regeringskansliet skall genomföras departementsvisa genomgångar av åtgärder för författningsreglering i fråga om svåra påfrestningar på samhället i fred.

Utskottet vill med anledning av de nu väckta motionerna också hänvisa till Sårbarhets- och säkerhetsutredningens uppdrag (dir. 1999:63, dir. 2000:49 och dir. 2000:93), vari det bl.a. ingår att lämna förslag för hur långt det statliga finansiella åtagandet skall sträckas när det gäller åtgärder mot svåra fredstida påfrestningar. Utredningen skall vara avslutad senast den 1 maj 2001.

Vid tidigare utskottsbehandlingsåren har utskottet erinrat om att det sedan år 1986 finns ett anslag på 25 miljoner kronor, som disponeras av Statens räddningsverk för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor. Utskottet erinrade också om att det därutöver även finns ett anslag för ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m.m. För år 2001 uppgår detta anslag till 20 miljoner kronor. Anslaget kan ge kommunen ersättning för uppkomna kostnader vid genomförda räddningsinsatser. Utbetalningar till kommunerna har bl.a. skett för kostnader i samband med skogsbränder, jordskred, översvämningar, olyckor vid transport av farligt gods m.m.

Utskottet vill därutöver nu anföra att regeringen på tilläggsbudget för år 2000 föreslog att högst 100 miljoner kronor av anslaget A2 Bidrag för särskilda insatser i vissa kommuner och landsting får användas för att bistå kommuner som har haft betydande kostnader till följd av översvämningar i juli 2000. Riksdagen beslutade i enlighet med detta. Utskottet har erfarit att t.o.m. december 2000 har 50 miljoner kronor betalats ut till 15 kommuner i huvudsak i södra Norrland för kostnader till följd av översvämningarna.

I en föredragning inför utskottet den 27 mars 2001 har generaldirektören för Statens räddningsverk bl.a. redovisat verkets erfarenheter av förra årets

översvämningar i norra Svealand och södra Norrland samt västra Sverige. Vid föredragningen framkom bl.a. att Räddningsverket har för avsikt att för kommande budgetår begära ett högre anslag för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor jämfört med innevarande budgetår.

Samma dag redovisade också verkställande direktören Gunnar Holmgren, Försäkringsförbundet, för utskottet bl.a. den internationella utvecklingen i frågor som rör ersättning i samband med katastrofer. Det framkom vid föredragningen att försäkringsutbetalningarna på grund av naturkatastrofer har ökat kraftigt under de senaste 15 åren. Sverige har dock i ett internationellt perspektiv varit förskonat från naturkatastrofer av de slag vi bl.a. sett exempel på på andra håll i världen. Statistik visade bl.a. att försäkringsbolagens utbetalade ersättningar uppgått till 500 miljoner kronor till följd av stormskador i södra Sverige under hösten och vintern 1998/99, till 110 miljoner kronor till följd av översvämningarna i södra Norrland och till 100 miljoner kronor till följd av översvämningarna runt Arvika. I föredragningen betonades, som i tidigare avsnitt framgått, bl.a. betydelsen av förebyggande åtgärder för att bl.a. minska skadorna i samband med översvämningar samt behovet av en översyn av gällande vattendomar.

Utskottet vill också särskilt framhålla betydelsen av det skadeförebyggande arbetet i syfte att minska skadorna vid bl.a. naturkatastrofer. Utskottet anser att det är viktigt att incitamenten för sådana insatser stimuleras och inte elimineras. Yrkandena i motionerna om en statlig garantiersättning e.d. som löses ut vid en svår påfrestning kan – enligt utskottets mening – försvaga sådana incitament, vilket torde vara olyckligt.

Avslutningsvis kan utskottet konstatera att regeringen tagit ett flertal initiativ i frågor som rör förebyggande arbete och ersättning i samband med svåra händelser. Utskottet har ovan under avsnittet om översvämningar och dammbrott m.m. redovisat regeringens initiativ i det förebyggande arbetet. Utskottet bedömer också att de olika frågeställningar som kommer att aktualiseras i de utredningar som utskottet inledningsvis redogjort för kommer att avse principer av det slag som tas upp i motionerna.

Utskottet kan därför inte se tillräckliga skäl för att nu initiera ytterligare åtgärder på området utan vill i första hand avvakta resultatet av det pågående översynsarbetet m.m. inom Regeringskansliet innan ytterligare uttalanden görs i denna fråga.

Motionerna Fö403 (c, s) yrkandena 2 och 6, Fö701 (c), Fö708 (v), Fö715 (m), Fö716 (v), Fö720 (s) samt Fö723 (s) avstyrks därför av utskottet.

Särskilt yttrande

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttrande. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som det särskilda yttrandet avser.

Katastroffond m.m. (punkt 5) (v)

av Stig Sandström och Berit Jóhannesson (båda v).

Frågan om en katastroffond har aktualiserats vid inte mindre än åtta tillfällen i kammaren hittills under riksdagsåret, vilket visar på den stora viljan att komma framåt i denna fråga. Så gott som samtliga partier har uttryckt förståelse och vilja att finna en bra lösning. Samtidigt pågår, som utskottet påpekar, olika arbeten och utredningar som syftar till att se över hur skyddet vid stora katastrofer kan förbättras. Vi har därför avstått från att reservera oss denna gång och nöjer oss med detta särskilda yttrande. Vår förhoppning är att frågan om katastroffond och mer klagörande lagstiftning skall ta steg framåt.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

I detta betänkande behandlar utskottet nedan uppräknade motioner i vilka föreslås att riksdagen fattar följande beslut.

Följdmotioner

2000/01:Fö7 av Runar Patriksson och Eva Flyborg (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att möjliggöra samarbete över länsgränserna vid översvämningar.

2000/01:Fö9 av Åke Carnerö m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beredskapen för vattenöversvämningar måste öka.

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:Fö403 av Erik Arthur Egervärn och Ola Rask (c, s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att genomföra en inventering av skadade objekt eller objekt av natur- eller kulturvärde i farozonen för översvämningar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra ersättningsfrågans reglering till föremål för en översyn.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att initiera forskning kring översvämningars orsaker.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda lämpligheten i att inrätta en katastroffond i Sverige.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra en översyn av svensk älvsäkerhet.

2000/01:Fö701 av Birgitta Sellén och Sven Bergström (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en utredning för att starta en katastroffond i Sverige.

2000/01:Fö702 av Amanda Agestav (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att särskilt utreda ansvarsförhållandena mellan staten och de kommersiella kraftbolagen vad avser dammsäkerhet samt att företa en allmän översyn av lagstiftningen på detta område.

2000/01:Fö708 av Stig Sandström m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att utreda förutsättningarna för upprättandet av en katastroffond.

2000/01:Fö713 av Per-Olof Svensson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att förebygga översvämningar.

2000/01:Fö715 av Per-Richard Molén (m):

Riksdagen begär att regeringen låter utreda behovet av att en särskild katastroffond upprättas för täckande av kostnader, som framtida översvämningar kan åsamka enskilda personer och kommuner.

2000/01:Fö716 av Gunilla Wahlén (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en fond i samband med katastrofer.

2000/01:Fö720 av Lars U Granberg m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att utreda förutsättningar för bildande av en nationell naturkatastroffond.

2000/01:Fö723 av Ann-Kristine Johansson och Jarl Lander (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bildande av en översvämningssfond för ersättning för skador i samband med översvämningar i reglerade vattendrag.

2000/01:N327 av Sven Bergström m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bygga upp regionala beredskapsdepåer med utrustning och materiel av ny svensk teknik.